

Formulering av forskningsprogram som bygger på tvärprofessionell och tvärdisciplinär kompetensuppbyggnad

Av Monica Hane och Bengt-Åke Wennberg

Det växer fram ett allt större missnöje med att forskning – på vilken man satsar stora summor – inte leder till praktisk nytta och lönsamma projekt i arbetslivet. Det verkar som om den prioritering och värdering som görs av forskning bygger på akademiska principer snarare än praktikers behov. Detta är olyckligt. Båda grupperna bör naturligtvis få framgång genom den forskning som görs.

Vi har funderat över vilka arbetssätt som skulle kunna leda fram till en prioritering och styrning av forskningsprojekt som kan leva upp till en sådan ambition. Vi har funnit att ett sådant forskningsprogram skulle kunna växa fram genom successiva fokusgrupper med respektive forskare och praktiker. Att formulera ett sådant forskningsprogram kräver en speciell metodik och speciella procedurer. Bakgrunden till denna ansats beskrivs i denna text.

Teori eller praktik

Det finns en väl inarbetad föreställning – som emanerar från den tekniska traditionen – att teori kommer före praktik. Det praktiska hanterandet genomförs efter någon typ av föreskrivet recept som anger hur man skall göra för att uppnå de resultat man strävar efter. Resultatet av forskningen kan beskrivas i ritningar, formler, modeller, principer, riktlinjer eller simulatorer med vilka kunskapen kan överföras och tillämpas. Detta betyder upprättandet av en vertikal linje från forskning (teori) där detta underlag formas till tillämpning (praktik)

Två förhållanden måste vara för handen för att detta förfarande skall vara framgångsrikt. För det första måste det man forskar på – eller de praktiska lösningar man försöker dokumentera – vara relaterade till praktiska problem av någon signifikans och relevans. För det andra måste de situationer i vilka ”receptet” skall tillämpas vara relativt likartade. Om tillämpningen är situationsberoende kan modeller och beskriv-

ningar i sig vara riktiga för de fall som undersökts men olämpliga för ett mer generellt praktiskt bruk.

Forskare och praktiker arbetar därvid i två helt olika typer av kontext. En forskare kan relativt fritt avgränsa den fråga denne vill studera eller belysa. Forskaren kan skapa situationer där randvillkoren och dess parametrar är bestämda och kontrollerbara. Man kan kontrollera och styra de interventioner man skall pröva.

Forskaren arbetar dessutom i en speciell social arena. Han existerar inom ett begränsat kunskapsområde där han eller hon konkurrerar med andra forskare och/eller bygger på deras resultat. Forskaren förväntas avgränsa och formulera frågan så att denne kan presentera generaliserbara och allmängiltiga resultat i denna sociala kontext. En praktiker lever å sin sida i en annan social kontext. I denna gäller andra regler för vad som är gångbart.

Problemet är därför att de frågor forskaren väljer ut och formulerar på ”sitt sätt” inte behöver uppfattas eller vara signifikanta sett ur en praktikers ögon. Forskningsfrågan skall kunna belysas och ge nya uppslag inom det specifika forskningsområde inom vilket forskaren arbetar. Just denna ambition har sannolikt mer bäring på karriärgången och positionen inom forskarvärlden än vad som är förenligt med en praktikers önskemål.

Det finns därvidlag en grundläggande skillnad mellan praktikern och forskaren. En praktiker tvingas hantera frågorna när de uppkommer och under de förutsättningar som då gäller. I den mån den process som skall hanteras är styrbar och förutsebar så kan olika forskningsresultat vara av värde. I den mån så inte är fallet är praktikern hänvisad till sin egen förståelse och sin egen intuition när det gäller att ta ställning till vad som skall göras.

Praktikern kan inte som forskaren avgränsa sitt arbetsområde. Praktikern måste därför söka sig fram till en bredare förståelse av den situation han eller hon behöver hantera. I detta sökande efter förståelse har praktikern nytta av en mängd olika perspektiv, modeller och resonemang och då inte bara de som hör till ett visst ämnesområde eller forskartradition. Kunskapsöverföring till andra praktiker sker inte bara genom modeller, principer och teorier utan också i samtal i vilka man gemensamt analyserar en situation och därvid förmedlar sin förståelse av denna till de andra.

Improduktiv forskning

Låt oss hålla fast vid att vad som kommer fram ur den vanliga akademiska forskningen är ”excellent forskning” ur ett akademiskt perspektiv. Den kan belönas och hedras i den akademiska världen. Den fråga som då måste ställas är om den därmed också självklart har en praktisk nytta. Man kan lätt övertyga sig om att detta inte alltid är sant genom att studera den forskning som görs. Om forskningen utgår från problem och förutsättningar som är orealistiska i förhållande till praktiken kan den mycket väl vara intressant rent kunskapsmässigt utan att den får något genomslag i praktiken.

Detta är förstas inget nytt. För att veta om det som tagits fram ur forskningen duger i praktiken måste det prövas och testas. Det är nu som den stora ansträngningen uppstår. I verkligheten är det närmast ogörligt att veta vilka data – i den aktuella situationen – som är mest relevant att samla in. Det är i allmänhet så många faktorer att i praktiken ta hänsyn till att det saknas rimliga möjligheter att under begränsad tid och med begränsade resurser nå fram till reproducerbara resultat.

Samtidigt blir forskningsresultaten meningslösa om de inte kan utsättas för ”klinisk prövning”. Hur väl forskningen än utförts kan den aldrig täcka alla de praktiska alternativ som kan uppstå. Att tillämpa – även synnerligen väldokumenterade och välgjorda forskningsresultat – kan innebära en icke obetydlig belastning på produktionsapparaten. Om man dessutom skall vara produktiv i en allt kraftigare konkurrens är praktikers uppfattning att forskningen inte är till så stor nytta ganska förklarlig även om den är olycklig och kanske rent av felaktig.

Det är också i det närmaste omöjligt för en praktiker att ta ställning till och pröva om den egna uppfattningen om detta är rimlig eller inte. En alltför stor tilltro till forskningsresultaten kan komma medföra ständiga omtagningar, misslyckanden och spill av tid. Istället för att bidra till en ökad produktivitet och kvalitet kan forskningen – även om den teoretiskt och akademiskt är fullt rimlig och tillförlitlig – därmed medföra slöseri av produktionens knappa resurser.

Detta konstaterande är inte en kritik av forskning i sig. Det är ett nyktert konstaterande att man, när det gäller vissa bestämda forskningsområden, kan möta vissa problem med den nytta forskningen kan erbjuda även om forskningen som sådan genomförs på ett vedertaget och bra sätt. Detta är frågor som vi bland annat behövt ta hänsyn till i vår medverkan i att utarbeta ett arbetssätt för att förena klinikers erfarenhet med forskningens ambitioner vid Statens Lantbruksuniversitet (SLU) i Skara.

En alternativ ansats

Den fråga som ställdes i vårt samarbete med SLU var om det finns något sätt att redan i definitionen av forskningsprogrammet få ett grepp på forskningens praktiska nytta. Det handlar då inte bara om att finna sätt att prioritera mellan olika projekt utan kanske framför allt att bidra till att de projekt man prioriterat knyter an till *sådana praktiska frågeställningar* som är av den karaktären att forskningen har förutsättningar att bidra till ett så bra resultat som möjligt av den praktiska verksamheten. Vi menade att detta var en problemformuleringsfråga. Praktikers och forskares formulering av frågorna måste vara kongruenta även om de inte behöver vara identiska.

Utgångspunkten för SLU var att man ville skapa ett helt nytt forskningsprogram som förenade olika aspekter på ”djur i vården”. Ser man till den praktiska frågan så inser även en lekman på området att ett sådant program måste omfatta en hel mängd olika och kanske divergerande forskningsansatser och kunskapsområden. Man var också övertygad om att det för de olika aspekter som kunde dyka upp kring praktikens frågor fanns en mängd olika teoretiska utgångspunkter och modeller som måste integreras. Det handlade då såväl om praktisk och ”tyst” kunskap som av erfarenhet förvärvad genom kliniskt arbete.

Man konstaterade inledningsvis att man inte kunde ta för givet att existerande forskningsansatser var anpassade till det nya arbetsområdet – ”djur i vården”. Om en sådan anpassning inte gjordes kunde man riskera att resurserna användes improduktivt. Om pengar fördelades till existerande forskningsprogram med en traditionell inriktning kunde dessa snabbt sugas upp och ”drunkna” i redan etablerade tankemönster utan att ge den praktiska nytta man hoppades på. Dessa funderingar ledde fram till ambitionen att SLU inom den begränsade ekonomiska ram man hade just på detta område skulle kunna hålla samman forskning och praktik på ett bättre sätt än tidigare.

Man löste detta på så sätt att man etablerade en serie workshops (fokusgrupper) som började med de kliniska praktikerna och deras erfarenheter kring frågeställningen. Man fortsatte sedan med personer som arbetade med förmedling av kunskaper exempelvis utbildare, konsulter, handläggare etc. Den sista gruppen omfattade de forskare som var intresserade av att få ta del av programmet.

Samtalen i varje fokusgrupp dokumenterades, reviderades och korrigerades av de deltagande. Detta material var sedan öppet för genomlysning av alla utomstående intressenter som kunde lämna sina kommentarer och bidrag till arbetet. Dokumentationen från en fokusgrupp låg till grund för samtalen i nästa. Genom detta byggdes

det upp en ackumulativ kunskap baserad på olika perspektiv och olika erfarenheter av de frågor som man ansåg behövde behandlas inom forskningsprogrammets ram.

Poängen är inte att grundmaterialet i sig ger underlag för att prioritera olika forskningsinsatser. Det kan heller inte ge svar på vilken specifik insats som skall framhållas framför någon annan. Det ersätter inte beslutsfattarnas jobb. Poängen är att materialet ger en unik grund för ställningstaganden till hur olika forskningsprojekt kan knytas till praktiken. Materialet är också användbart för att fastställa vilka svårigheter man i måste ta höjd för i de olika projekten. Det belyser också vad forskare speciellt måste ta hänsyn till i de fall då de frågor man behandlar skall kombinera många olika ämnesområden med olika förståelsebaser, kultur och arbetssätt.

Det är således ett underlag med vilket det blir möjligt att löpande följa utvecklingen av forskningsprojekten och bedöma deras relevans. Det är sannolikt så att man under forskningsprogrammets gång kan upprepa proceduren kring de projekt som är igång och andra projekt som skall startas.

Vår ambition är nu att det skall vara möjligt att genomföra denna typ av samarbete mellan praktiker och forskare på flera fält. Vi tror att det eventuellt skulle gå att skapa en speciell institution med möjligheter att även på andra områden knyta samman en fragmenterad forskning och praktik.

©Samarbetsdynamik 2007